

Ihmettelyn aiheita

Hallituksen esitykseen valtion tulo- ja menoarvioksi vuodelle 1988 sisältyy kirjastotieteen ja informatiikan professorin viran perustaminen Oulun yliopistoon. Onnea Ouluun!

Alamme nuorten tutkijain piirissä lienee paljon kolmannen kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen perustamisen kannattajia. Merkitseehän kolmannen laitoksen perustaminen tutkimusresurssien kasvua. Kahden suomenkielisen laitoksen olemassaolo lisää myös jatkokoulutettavien ja tutkijoiden liikkuvuutta ja antaa mahdollisuuden valita mieluinen tutkimusympäristö.

Mitalin toinen puoli on opetusresurssit. Niiden niukkuudesta kertoo se, että opetusvirkoihin on pitkään ollut hyvin vähän hakijoita, niiden viransijaisuuksiin vielä vähemmän. Suuresta tuntiolettajien määrästä taas seuraa, että opetus muodostuu sporadisiksi ja hajanaisiksi, koska opettavista kokonaisuuksista muiden luennoimana ja opettamana on vaikea kenenkään ottaa vastuuta. Myös kehittäminen on hankalaa. Åbo Akademin laitoksella on tuoreita kokemuksia tästä eivätkä Tampereen yliopiston alkutaipaleen vaikeudet ole asianosaisilta unohtuneet (ks. esim. Tamme kann tämän lehden kuluvan vuoden numerossa 2). Kenties näistä laitoksista kuitenkin on jo valmistunut riittävästi väkeä nostamaan ikeen olalle Oulun laitoksen rakentamiseksi.

Vielä jokin aika sitten olin huolissani siitä, että maassamme on vuoden 1988 loppupuoliskolla täytettävänä kaksi suomenkielistä kirjastotieteen ja informatiikan professorin virkaa ja kolme tässä oppiaineessa väitellyttä suomenkielistä tohtoria. Lisäksi Tampereella on 4—5 vuotta ollut kaksi apulaisprofessorin virkaa, joihin vasta kulvana vuonna on ilmaantunut tieteellisesti päteviä hakijoita. Uudessa tilanteessa näytti siltä, että virkakierteessä ainakin toinen apulaisprofessoreista saisi taas jäädä odottamaan väitelleitä ja väitöskirjan lisäksi saman verran tutkimustuotantoa omaavia hakijoita. Taasko 4—5 vuotta odotusta? ihmettelin.

Huolen aihe poistui Tampereelta, kun ilmeni, että yhteiskuntatieteellinen tiedekunta ei edellytä, että kirjastotieteen ja informatiikan professoritason virkoihin kelpoiset olisivat harjoittaneet minkäänlaisia opintoja opetusallalla. Lisäksi Jyväskylän yliopistosta on saatu prejudikaatti, jonka mukaan opetusallaa käsittelevä minkä taha-

sa oppiaineen väitöskirja on opetusviran täytössä painavampi ansio kuin oppiaineen perustaminen ja jatko-opinnot. Enää ei tarvitse ahdistua siitä, että koht'sillään haettavia virkoja on alalamme enemmän kuin tällä alalla väitelleitä. Itse asiassa on mielenkiintoista nähdä millaisiin tulkitoihin Tampereella ja Oulussa päädytään lähivuosina. Tosin soisin, että juuri kirjastotieteessä ja informatiikassa väitelleet ja tutkimusta harjoittaneet saisivat korjata ponnistelujensa hedelmät, mutta — kehitys kehittyi.

Varsinainen ihmettelyn paikka on kuitenkin siinä, että toisen suomenkielisen kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen perustamispäätös on saanut kimmokkeen Pohjois-Suomen kuntien kirjastonhoitajapulasta. En tietenkään kiellä sitä tosiasiaa, että moneen kuntaan ei ole saatu edes ensimmäistä kirjastonhoitajaa, ei edes virkakelpoisia hakijoita, saati sitten kirjastoamnuensseja. Sen sijaan ihmettelen sitä, että uuden koulutuspiirteen puuhamiehet ja -naiset eivät ole kiinnittäneet huomiota siihen, että opintovelan turvin 5—6 vuotta opiskelleen kandidaatin on erittäin vaikeaa sekä maksaa opintovelkansa että saada kohtuullinen toimeentulo kuntasektorin tarjoamalla palkoilla. Kirjastotutkimuksen aikana se oli hiukan helpompaa, koska 2,5—3 vuodessa opintovelkaa kertyi puolet vähemmän.

Kirjastonhoitajaliitolta olen saanut käytettäväksi vuoden 1986 lopulla tehdyn jäsenkyselyn tuloksia. Liiton ammatissa toimiva jäsenistö, 1 160 henkeä, jakaantuu Y-palkkaluokkiin seuraavasti (markkamäärät ovat lähtöpalkat 1. 3. 1987, sulkeissa on johtavien kirjastonhoitajien/kirjastotoimenjohtajien osuus kaikista:)

Y 32—Y 42	8 702 mk—15 900 mk	3,0 %	(1,6 %)
Y 29—Y 31	6 283 mk— 7 080 mk	4,1 %	(2,3 %)
Y 27—Y 28	5 575 mk— 5 907 mk	18,5 %	(15,3 %)
Y 25—Y 26	5 074 mk— 5 299 mk	34,4 %	(4,7 %)
Y 23—Y 25	4 743 mk— 4 897 mk	40,0 %	

Kolme neljäsosaa, 74,4 % viroista on palkkaluokissa Y 23—Y 26 eli haitarin litteässä osassa 4 743—5 299 markan supussa. (Valtion A-palkkaluokissa suppu asettuu suunnilleen A 11—A 15). Enintään 5 907 markan lähtöpalkka on 93 %:lla viroista. Palkat on kytketty asukasluukuun siten, että alle 15 000 asukkaan kunnissa johtavan kirjastonhoitajan palkka on enintään Y 28.

Näitä kuntia ei voi sanoa Suomessa olevan vähän. Muulle urakehitykselle kuin johtavan kirjastonhoitajan virkaan päätymiselle liikkumavaraa on hyvin niukasti. Y 28 -palkkaluokan tai sitä ylempien palkkaluokkien muita kuin johtajan tai apulaisjohtajan virkoja on viitisenkymmentä eli n. 4 % kaikista viroista. Ne ovat yli 25 000 asukkaan kunnissa. Ihmettelyn paikka on siinä, että ainoaksi korjaavaksi toimenpiteeksi on nähty koulutuspuiteiden lisääminen. Se seikka, että kirjastonhoitajien rekrytointi tapahtuu tutkinnon-uudistuksen jälkeen ylempään kandidaatintutkinnon suorittaneista ei näytä menneen perille puuhahmisille. Sitäkin sopii ihmetellä.

Parku oli suuri, kun pari vuotta sitten ilmeni, että kuntasektorilla oli kaikkiaan täyttämättä 300 kirjastonhoitajan virkaa. Tekemäni selvityksen mukaan niistä 48—50 oli johtavan kirjastonhoitajan virkoja alle 5 000 asukkaan kunnissa, loput 250 ns. alempia virkoja, lähinnä kirjasto-amanuenssuureja.

Edelleen olen laskeskellut, että Kirjastonhoitajaliittoon järjestäytyneitä on n. 92 % kuntasektorin kirjastonhoitajista, mikä merkitsee, että viranhaltijoita on n. 1 260. Kun tähän lisätään em. viitisenkymmentä täyttämätöntä johtavan kirjastonhoitajan virkaa, päästään lukuun 1 300. Se taas on hiukan suurempi luku kuin opetusministeriön antaman henkilöstönormin perusteella laskettu valtionavun piiriin kuuluvien kuntasektorin kirjastonhoitajan virkojen kokonaismäärä, kun pysyvästi sivutoimisesti hoidetut alle 2 500 asukkaan kuntien kirjastot jätetään laskuista pois.

Pari viikkoa sitten kuulin, että kirjastoamanuenssipula puree nyt pääkaupunkiseudulla, joskaan ei vielä niin rajusti, että heitä peräänkuulutettaisiin televisiomainoksin kuten sosiaalialan

työntekijöitä. Milloin kirjastot itse alkavat tehdä johtopäätöksiä ylempään kandidaatintutkinnon suorittaneiden kirjastonhoitajan virkakelpoisuuden omaavien rekrytoinnista palkkaluokkiin Y 23 ja Y 24?

Edellä esitetyn taulukon tutkailu johtaa ihmettelemään kuinka kauan kirjastoammatti pysyy kutsumusammattina.

Tieteellisten kirjastojen virkakehitys taas on ollut määrällisesti peräti nuivaa. Työtä olisi jaettava suuremmalle joukolle, sillä tärkeinä pidettäviä kansallisia tehtäviä ei saada henkilöstöpulan vuoksi sujumaan toivotulla tavalla. Samaa aikaan paine näitä kirjastoja kohtaan kasvaa jatkuvasti, koska tieteellisen tiedon ja aineistojen kysyntä kasvavat joka suunnalla ja alkavat kanavoitua myös yleisten kirjastojen kautta. Ylimmät päättäjät ehkä ovat jo huomanneet, että tieteellisiä kirjastoja tulisi vahvistaa, jotta ne voisivat osaltaan hoitaa kansalaistaholta suuntautuvan palvelukysynnän. Mutta milläpä päättää tietellisten kirjastojen resursseista, kun ne joutuvat kamppailemaan isäntäorganisaatioidensa muiden yksiköiden kanssa resurssikakun jaosta eikä kansalaisten tiedontarpeen tyydyttäminen ole isäntäorganisaation päätehtävä?

Tällä menolla Tampere ja Åbo sekä kohta Oulu kouluttavat väkeä vallan muille sektoreille kuin kirjastoalalle. Kirjasto- ja informaatiopalvelualan koulutusohjelman suorittaneille kandidaateille avautuu jatkuvasti uusia työmahdollisuuksia, missä tarjoutuu parempi, joskaan ei loistokas toimeentulo. Siinä sitä on ihmettelemisen aihetta!

Tampereella 10. 11. 1987

Marjatta Okko